

**Extra informatie bij het
referentiekader voor kwaliteit van
leven, wonen en zorg
voor personen met dementie**

Instrumenten voor welbevinden en betekenisvolheid

De wetenschappelijke grondslag in de voorgaande hoofdstukken onderstreept hoe belangrijk het is om op organisatieniveau in te zetten op bepaalde thema's. Dit neemt niet weg dat elk individu leven, wonen en zorg per definitie op een andere manier invult. Een heuse opdracht dus voor de zorgverlener, die telkens opnieuw op zoek gaat naar wat betekenisvol is voor iemand.

In dit hoofdstuk reiken we je enkele instrumenten en methodieken aan die kunnen helpen om de individuele wensen, noden en dromen van iemand met dementie door middel van een gesprek of observatie in kaart te brengen. Let wel: de methodieken zijn hier nooit het doel, maar slechts een middel om tot kwaliteit van leven, wonen en zorg te komen. Bij mensen met dementie zal je de bevragsingsvorm soms moeten aanpassen, maar de essentie blijft hetzelfde.

De Doelzoeker

Ontwikkeld door: Vlaams Patiëntenplatform

Beschrijving:

Om te weten welke zorg iemand nodig heeft, is het noodzakelijk te bevragen wat die persoon belangrijk vindt, hoe die naar het leven kijkt en welke wensen en dromen die koestert. Hiervoor is het essentieel te weten wat zijn levensdoelen zijn en wat voor hem voldoende levenskwaliteit inhoudt. Daarom ontwikkelde het Vlaams Patiëntenplatform de Doelzoeker. Dit instrument helpt mensen met een chronische aandoening na te denken over hun levensdoelen en ze te formuleren. Deze levensdoelen vormen het uitgangspunt om, samen met de zorgverleners, weloverwogen keuzes te maken in de zorg.

Het instrument is gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie waarbij er drie basisbehoeften worden vooropgesteld: competentie, autonomie en relationele verbondenheid. Indien deze behoeften worden ingevuld, ervaart men welbevinden en kan men optimaal functioneren en groeien. Dit wordt gecombineerd met de tijdsdimensies vroeger, heden en toekomst. Hierdoor krijg je negen vragen zoals: Wat kon je vroeger goed en wat deed je graag?, Welke relaties zijn

belangrijk voor jou?, Waar wil je goed in zijn of blijven?, Welke elementen wil je actief (blijven) gebruiken?,...

De doelzoeker is een vouwkaart met bijhorende stickervellen waarop foto's, pictogrammen en woorden staan. Aan de binnenzijde van de vouwkaart krijg je een wegenkaart met verschillende vragen. Aan de achterzijde wordt uitleg gegeven over hoe je het instrument moet gebruiken en worden er samenvattende vragen gesteld. Als deze vragen beantwoord zijn, kan de verbinding worden gemaakt tussen de levensdoelen en mogelijke zorgdoelen.

Meer informatie: www.vlaamspatiëntenplatform.be

Het screeningsinstrument voor welbevinden en betrokkenheid

Ontwikkeld door: CEGO KU Leuven

Beschrijving: Zowel tijdens leef-, zorg- als eetmomenten speelt beleving een belangrijke rol. CEGO, het Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs van de KU Leuven, ontwikkelde daarom een screeningsinstrument voor het kijken naar welbevinden en betrokkenheid van bewoners in woonzorgcentra. Voor elke bewoner van de afdeling maken medewerkers een inschatting van het welbevinden en de betrokkenheid op basis van een vijfpuntenschaal. Er wordt een antwoord gezocht op de vraag 'hoe maakt elk van de bewoners het?'. De screening is gebaseerd op alle impressies die men de voorbije weken, op informele en op systematische wijze, verzamelde over de bewoners.

In een tweede stap maakt men een analyse van de gegevens uit de screening. Met behulp van een kleurcode krijg je feedback over de mate waarin zorg nodig is: bewoners die op de afdeling gedijen (min. niveau 4 voor beide indicatoren) krijgen een groene codering. Bewoners met een niveau 3 voor een van de indicatoren, bewegen zich in de oranje zone. Zij vragen extra aandacht om hun beleving te optimaliseren. Bewoners met een niveau 1 of 2 bevinden zich in de rode zone. Voor hen mag verdere analyse in het kader van gerichte interventies niet uitblijven. Medewerkers bespreken hun individueel gegeven scores/kleurcodes om zo te komen tot een gezamenlijke inschatting van de beleving van elke bewoner.

De acties die uit de analyse van de screeningsgegevens volgen, situeren zich op twee sporen. In een eerste spoor vraagt men zich af welke ingrepen op het niveau van de algemene aanpak een bijdrage kunnen leveren om het welbevinden en de betrokkenheid te verhogen voor meerdere bewoners of zelfs voor de hele afdeling. Soms hangen lagere niveaus van welbevinden en betrokkenheid direct samen met het aanbod, de begeleidingsstijl, ruimte voor initiatief, sfeer en relaties of de organisatie. Het is dan aangewezen de verbeteracties op deze basiselementen te richten. In een tweede spoor ligt de focus op individuele bewoners die men prioritair aandacht wil geven omdat ze zich in een risicozone (oranje of rode kleurcode) bevinden. In de Checklist Kwaliteit worden suggesties voor interventies aangeboden.

Meer informatie: charlotte.vancleynenbreugel@kuleuven.be

Het woonleefplan

Ontwikkeld door: VVSG en Zorgnet-Icuro

Beschrijving: Waar mensen wonen en leven ligt de nadruk niet zozeer op de zorg, maar wel op het thuisgevoel, op iemands gewoontes en voorkeuren, op wat voor iemand betekenisvol is. Een woonleefplan kan hier een grote meerwaarde zijn. Het kan een diepere dialoog tot stand brengen, het zorgt ervoor dat medewerkers alerter zijn voor de kleine wensen en grote plezieren en het leidt tot een cultuur van persoonsgerichtheid en afstemming. VVSG en Zorgnet-Icuro ontwikkelden daarom een blauwdruk voor het opstellen van zo'n plan. Ze delen het op in vier domeinen.

1. de woon- en leefomstandigheden: wat vindt iemand belangrijk bij de inrichting van de kamer? Is hij rommelig of ordelijk? Wat zijn voor hem belangrijke spullen? Wat is zijn lievelingsplek om te vertoeven? ...
2. Participatie: wie zijn de belangrijkste oude en nieuwe contacten? Hoe brengt iemand graag zijn dag door? Wat zijn de weekgewoonten? ...
3. Identiteit en levensinvulling: wat zijn de wensen omtrent zelfstandigheid en respect? Welke ambities en wensen heeft die persoon? Hoe ervaart iemand zijn spiritualiteit? ...
4. Mijn gezondheid en zorg: Waar is iemand bang voor? Wat wil hij dat er niet/wel gebeurt? Hoe wil hij verzorgd worden? Wat wil hij zelf nog doen? ...

Het woonleefplan vertrekt niet vanuit problemen, maar wel vanuit wat er nu is en wat iemand zou willen dat er is. De behoeften van de persoon met een zorgnood staan dus voorop. Het woonleefplan biedt zorgverleners zo heel wat kapstokken om er doelen en acties aan te koppelen.

Meer informatie: www.woonleefwijzer.be

Dementia Care Mapping

Ontwikkeld door: Tom Kitwood en Kathleen Bredin - Bradford University

Beschrijving:

Een instrument dat ondersteuning kan bieden om iemand met dementie beter te begrijpen is Dementia Care Mapping (DCM). Bij DCM is een observator, ook wel mapper genoemd, gedurende zes uur onopvallend aanwezig in de leefruimte. Hij brengt er voor een zestal personen met dementie in kaart hoe zij hun dag doorbrengen en hoe hun stemming en betrokkenheid evolueert doorheen de dag. Ook noteert hij persoonsversterkende of persoonsondermijnende interventies van zorgverleners. Na de observatie heeft de mapper heel wat informatie kunnen verzamelen over de factoren in de omgeving en in de interactie die van

invloed zijn op het welbevinden van de persoon met dementie. Hij verwerkt deze statistisch en koppelt ze terug naar het team. Samen gaan ze op zoek naar manieren om het moeilijk hanteerbaar gedrag en de stemming van een bepaalde persoon positief te beïnvloeden.

Meer informatie: Vermeiren, H., *Dementie, het blikveld verruimd. Introductie in Persoonsgerichte zorg en Dementia Care Mapping*. 2012, Antwerpen: Garant-Uitgevers n.v.

Waardeschaal Subjectief Welbevinden (WSW)

Ontwikkeld door: Koen Geenen – Thomas More

Beschrijving: Het WSW-instrument is een observatiemethodiek waarmee je als zorgverlener het welbevinden van iemand met dementie in kaart kan brengen. Dat welbevinden wordt daartoe opgedeeld in zes dimensies, zoals die door Marcoen [347] beschreven werden: psychisch, lichamelijk, sociaal, materieel, cultureel en existentieel welbevinden. Elk van deze dimensies werd vertaald naar vijf items die concreet en observeerbaar zijn. Op basis van een vierpuntschaal scoort een observator hoe vaak het gedrag voorkomt bij een specifieke persoon met dementie. Wie observeert moet de persoon met dementie goed kennen en zich bij zijn scoring laten leiden door wat hij de afgelopen twee weken waarnam. Het gaat hier dus niet om een momentopname. De scores op het WSW-instrument geven het team een indicatie van het domein van welbevinden dat het meest prioritair is. Op basis hiervan gaan ze op zoek naar manieren om dit welbevinden te ondersteunen en dit vanuit de verschillende disciplines in de zorg. Per dimensie zijn er steekkaarten ontwikkeld die inspiratie geven om persoonsgerichte zorg uit te werken. De auteur onderstreept het belang van het betrekken van de familie en vrienden in dit proces.

Meer informatie: www.wswdementie.weebly.com

Omega-vragenlijst ‘empowerment’

Ontwikkeld door: Koen Geenen (Thomas More)

Beschrijving: De Omega-vragenlijst is een gespreksleidraad die je kan gebruiken om te weten te komen wat de prioriteiten zijn in iemands leven. De vragenlijst is opgebouwd volgens vier pijlers: levensdomeinen die betrekking hebben op het lichamelijk welbevinden, het psychosociaal welbevinden, het leefklimaat en tot participatie en informatie. Bij elk onderdeel peilt de zorgvrager hoe belangrijk dit thema is voor de persoon met een zorgnood. Het is de bedoeling om een vlot gesprek te hebben, gebaseerd op de vele inspirerende vragen uit het instrument. De zorgverlener hoeft zich daarom niet strikt aan de vragen te houden, maar zorgt ervoor dat hij een beeld krijgt van iemands levensstijl, normen en verwachtingen. Ervaring uit de praktijk leert dat de Omega-vragenlijst enkel kan gebruikt worden bij mensen met beginnende dementie.

Meer informatie: koen.geenen@thomasmore.be

Enkele andere methodieken:

- De Betekenisvolle ActiviteitenMethode (BAM), zie toepassing *betekenisvolle dagbesteding*.
- De app ‘Voor ik het vergeet’, zie toepassing *vroegtijdige zorgplanning*
- Het Zorgesperanto, zie fundament *afgestemde zorg*
- De Canadian Occupational Performance Measure (COPM)
- Het EDOMAH-programma
- De Activity Card Sort
- De Verhalencirkel
- De Levensboom, zie fundament *afgestemde zorg*